

Мосієнко О. В.

Кафедра англійської філології та перекладу ім. проф. Д. І. Квеселевича

10.1

10.6

mosiyenko@rambler.ru

Стаття присвячена дослідженню реляційних конструкцій, як різновиду номінативно-референційних засобів в англomовному газетному дискурсі. Реляційні фрази є різновидом номінативно-референційних одиниць, котрі являють собою мовні засоби, які складаються з номінативного та референційного компонентів і здійснюють референцію до об'єктів дійсності.

Ключові слова: номінативно-референційна одиниця, реляційні фрази, медіа дискурс, газетний дискурс, модель.

Проблеми семантики, прагматики і когнітивної лінгвістики. – Вип. 15. – К. : Київськ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка, 2009. – С. 287–295.

МОСІЄНКО О.В.

Житомирський державний університет ім. І.Франка

РЕЛЯЦІЙНІ ЗАСОБИ АНГЛОМОВНОГО ГАЗЕТНОГО ДИСКУРСУ

Постановка загальної проблеми та її зв'язок з науковими та практичними завданнями. Останнім часом значно збільшився інтерес до проблеми вивчення комунікативного та когнітивного аспектів мовних одиниць та їх участі в процесі породження тексту. Це обумовлюється тим, що функціонування мовних засобів у текстах з метою його внутрішньої організації обумовлюється особливостями конкретного виду дискурсу. Стаття присвячена дослідженню реляційних конструкцій, як різновиду номінативно-референційних засобів в англomовному газетному дискурсі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вибір теми нашого дослідження зумовлений тим, що в сучасних лінгвістичних студіях, присвячених вивченню мовних явищ у світлі когнітивної лінгвістики (О.П.Воробйова, О.С.Кубрякова) помітним є інтерес до виявлення особливостей їх функціонування в медіадискурсі (В. М.Березин, Т.Г.Добросклонська, С.І.Потапенко) та газетному дискурсі зокрема.

Актуальність дослідження зумовлена стрімким розвитком сучасної лінгвістичної науки, яка вимагає вивчення одиниць мови на рівні дискурсу та у взаємодії з мисленням.

Метою статті є вивчення реляційних фраз.

Об'єкт дослідження становлять особливості функціонування реляційних фраз в газетних текстах.

Предметом є структурно-семантичні моделі реляційних фраз в газетних повідомленнях.

Матеріалом дослідження слугують тексти американських газет за 2005-2008 рр.

Наукова новизна статті полягає у тому, що вперше досліджуються реляційні конструкції англomовного газетного дискурсу та визначаються їх структурно-семантичні моделі.

Реляційні фрази є різновидом номінативно-референційних одиниць, котрі являють собою мовні засоби, які складаються з номінативного та референційного компонентів і здійснюють референцію до об'єктів дійсності. Номінативна складова представлена іменним компонентом, а референційна – детермінативами. Реляційні конструкції в газетному дискурсі представлені іменними фразами з присвійними займенниками та власними назвами у присвійному відмінку, основне призначення яких полягає в локалізації одних референтів стосовно інших. Іменники у присвійному відмінку та іменні фрази з присвійними займенниками презентують реляційні компоненти, які пов'язують конституенти орієнтаційної схеми – спостерігача, орієнтир та референт-ціль [Langacker 1999, с.42] і відображають співвіднесеність власника з орієнтиром, за допомогою якого встановлюється ментальний контакт з об'єктом володіння [Langacker 1993, с.8].

Іменники у присвійному відмінку протиставляються присвійним займенникам, оскільки призначення перших полягає в локалізації менш виділених референтів стосовно більш помітних [Rosenbach 2007, 145]. Присвійні займенники відрізняються від означеного артикля спрямованістю свого значення на ідентифікацію через реляцію одного референта стосовно іншого. Означений артикль вказує на зв'язок об'єкта з ситуацією взагалі, а присвійний займенник пов'язує його з окремими компонентами ситуації.

Реляційні відношення референтів обумовлені такими аспектами категорії посесивності як приналежність, володіння та взаємозалежність [Сыкало 2008, с.5], напр., *The engineer also used his own cellphone while he was held captive* [The Los Angeles Times 23.04.07]. Реляційна фраза *his own cellphone* локалізує телефон стосовно людини. Реляційні фрази з присвійними займенниками позначають також предмети особистої та невід'ємної приналежності, відтворюючи відношення частини цілому з іменниками, що позначають частини тіла і внутрішні органи напр., ... *he rode his bike, entertained friends and cleared his head* [The New York Times 6.02.06] та презентують референти, які позначають характеристики, манери, звичаї та звички стосовно людини як центру орієнтації, напр., *If not, we know his intellectual sensibility was formed in the 1950s, when the French existentialists loomed large* [The New York Times 24.06.07].

Реляційні відношення, виражені іменними фразами з присвійними займенниками, відображають асоціативні зв'язки при позначенні стосунків людей по роботі, навчанню та інших сферах життя [Метакса 1974, с. 14-15], напр., *In one of his very first acts as British prime minister, Gordon Brown prohibited his cabinet ministers from using the words “Muslim”, “Islam” or “War on Terror”* [The Washington Times 12.07.07]. Реляційна одиниця з присвійним займенником *his cabinet ministers* локалізує членів кабінету міністрів стосовно прем'єр-міністра Великобританії – Гордона Брауна.

У мовленні реляційне значення, виражене присвійними займенниками, набуває різноманітних смислових відтінків, які залежать від характеру самого предмета, явища чи особи, тобто присвійні займенники відображають вторинні значення і тим самим впливають на аудиторію [Назаревич 2006, 253], передаючи звичність предмета чи явища для мовця, напр., *In August Maliki expressed his intention to change several of his 36 ministers* [iht 13.11.06], опосередковане (безпосереднє) відношення між предметами і особою, напр., *Eifman managed to secure his own small Leningrad ballet company* [iht 10.02.06] тощо. Присвійні займенники виражають різні афективні смисли, відображаючи природу стосунків, які складаються між суб'єктом та предметною сферою його діяльності, та між мовцем і адресатом [Назаревич 2006, 254], напр., *There is no hiding his pensiveness as he looks in the rearview mirror at a presidency more than half gone and contemplates how he will stay relevant after 2008* [nyt 6.02.06.].

Функціонування реляційних конструкцій в англомовних газетних текстах зводиться до трьох структурно-семантичних моделей, які виділяємо на основі семантики компонентів цих фраз, – локативні, антропоцентричні та антропоцентрично-об'єктні.

Перший компонент локативних моделей представлений топонімом у присвійному відмінку, який позначає країни (*Poland, Italy, France, Germany, Russia etc.*) або міста (*London, Paris, Rome, New York, Washington etc.*), а вся модель направлена на локалізацію об'єктів та суб'єктів в межах певного простору, напр., *Poland's acclaimed nonfiction writer Ryszard Kapuscinski, who died on Jan. 23 at the age of 74, was an unsurpassed chronicler of the Third World* [iht 31.01.07], або містом, напр., *London's Daily Telegraph says Blair has been holding secretive dinners with close advisors* [nyt 11.05.07]. Генетивна фраза *Poland's acclaimed nonfiction writer Ryszard Kapuscinski* вказує на належність письменника до певної країни – Польщі, а іменне словосполучення *London's Daily Telegraph* локалізує видавництво в межах певного міста – Лондона. Така локалізація необхідна для більшого виділення референтів, оскільки вони локалізуються в межах простору країни та міста, які широковідомі.

Перший компонент антропоцентричних моделей виражений антропонімом у присвійному відмінку (*John's head*). Ці моделі використовуються для виділення певних аспектів людей, представлених антропонімами, а саме – частин тіла, членів родини та предметів одягу. Антропоцентрична генетивна модель презентації частин тіла (*arm, foot, hand, head, heart, leg etc.*) виділяє референти відносно особи і сприяє їх більш специфічному представленню, напр., *It blew out Chuck's eardrums, set him on fire. ... Chuck saved his brother's life just months after Tom had saved his, when shrapnel ripped Chuck's chest* [nytimes news 25.12.05]. Генетивні фрази *Chuck's eardrums, Chuck's chest* локалізують частини тіла відносно людини – *Chuck*.

Антропоцентрична генетивна модель представлення членів родини (*mother, father, brother, sister, son, daughter, parents, grandparents etc.*) направлена на відображення їх співвіднесеності з більш виділеним референтом – тим, який позначений власною назвою, напр., *Peanut butter and*

Marshmallow Fluff sandwiches have created a sticky situation in the Massachusetts legislature. The fuss over Fluffernutters, as the sandwiches are known, began when State Senator Jarrett T. Barrios's son asked him to buy Marshmallow Fluff after eating it in his elementary school cafeteria, The Boston Globe reported Monday [nytimes 21.06.06 news vstyp]. Генетивна фраза *State Senator Jarrett T. Barrios's son* виокремлює людину (сина) відносно більш виділеної особи, яка має високий статус, тобто в цьому випадку важливе значення має чий це син, оскільки батько має високий статус сенатора, що й зумовило розвиток подій представлених в тексті повідомлення.

Антропоцентрично-об'єктна модель представлена генетивними фразами, перший компонент яких представлений власною назвою у присвійному займеннику, а другий – загальним іменником на позначення об'єктів реальної дійсності, напр., *Jose's school, the Urban Assembly School for Applied Math and Science, opened two years ago with one sixth-grade class* [nyt 5.07.06] та дій, напр., *It is one of dozens of small, theme-based public schools that are central to Mayor Michael R. Bloomberg's education policy* [nyt 5.07.06]. Генетивна фраза *Jose's school* виділяє школу відносно учня, якому присвячене повідомлення, а фраза *Michael R. Bloomberg's education policy* локалізує освітню політику стосовно її автора Майкла Блумберга.

Займенникові реляційні фрази складаються з присвійного займенника та іменника і направлені на презентацію додаткової інформації про референти. На відміну від моделей з власними назвами у присвійному відмінку займенникові реляційні фрази направлені на локалізацію референтів стосовно менш помітних референтів. За першим компонентом займенникових реляційних фраз виділяємо антропоцентричні та локативні моделі. Другий компонент цих фраз позначає вік, зовнішність, родинні та професійні риси людини.

Антропоцентричні моделі займенникових реляційних фраз поділяємо на ті, котрі мають аналоги серед генетивних конструкцій (позначення частин тіла, членів родини) і ті, які не мають таких аналогів (вікові характеристики, одяг, почуття, риси характеру, уподобання та суб'єкти діяльності).

Модель на позначення частини тіла (*head, eyes, eyebrow, heart, shoulders etc.*) використовується для представлення реакцій особи на щось почуте, побачене або сказане. При відображенні переживань людини використовуються реляційні фрази для відтворення ситуації, яка показує як реагує людина і які частини тіла при цьому задіяні, напр., *"My father was about the same age in the war as I had been," Hagel said, touching his temples* [nytimes news 25.12.05]. Наведений приклад демонструє вживання займенникової фрази *his temples* для відтворення реакції людини – сказавши щось, людина торкнулася скронь.

У моделі на позначення членів родини другий компонент представлений одиницями *parents, mother, father, sister, brother, grandmother, grandfather etc.*, які відбивають підвищення ролі членів родини стосовно особи, про яку йдеться у повідомленні, напр., *She revels in her roots in Bryan, Texas, where her family owned a Coca-Cola franchise and where her maternal grandfather*

instilled in her a brand of social conscience; ...she says of her decision, inspired by her deceased husband, to form and ultimately colonize the Ross School. First client: their daughter, Nicole, now 23, living in Rome. Millions more, if this educator gets her wish, will follow [The New York Times 16.06.06]. Займенникові фрази *her family, her maternal grandfather, her deceased husband, their daughter* акцентують увагу читача не на героїні повідомлення, а на її оточенні, яке сформувало її світогляд.

Іменний компонент моделі на позначення вікових характеристик людини на зразок *his 45 years, her 56 years*, представлений числівниками напр., *The Rev. Billy Graham, feeling the weight of his 87 years but still on fire with the gospel, returned to the pulpit* [The Washington Times 10.07.06]. Займенникова фраза *his 87 years* локалізує вікову характеристику стосовно її носія у внутрішній перспективі, з його точки зору, на яку вказує дієслово *feel*.

Модель на позначення предметів одягу (*suit, dress, jacket, jeans, shirt, coat etc.*) та прикрас (*ring, earring, necklace etc.*) використовується для створення впливу на читача, напр., *Not her fault that, in her black pinstripe jacket, silver-knot jewellery, and reptile stilettos, she radiates chic* [The New York Times 16.06.06]. У наведеному фрагменті реляційна фраза *her black pinstripe jacket* акцентує увагу читача на одязі жінки, створюючи загальний ефект привабливості. У цьому випадку малопомітність суб'єкта, про якого йде мова, спрямована на виділення рис, позначених іменником.

Модель на позначення почуттів людини з іменниками *love, hate, hatred, pleasure, displeasure etc.* використовується для апеляції до почуттів аудиторії, напр., *“Just walking in I could see her love for individuality” said Stephanie Cody, a junior who was excited about having Ms. Ray for Advanced Placement English* [The New York Times 7.09.05]. Реляційна одиниця *her love for individuality* презентує вчительку як емоційну особистість.

У моделях на позначення рис характеру другий компонент вказує на певну властивість особи (*openness, frankness, shyness, generosity etc.*), напр., *Mr. Yeltsin electrified Muscovites with his openness and accessibility* [New York Times 24.04.07]. у наведеному прикладі займенникова реляційна фраза позначає відкритість та доступність Бориса Єльцина, це ті риси характеру, які викликали захоплення у жителів Москви.

У моделях на позначення дій реляційні фрази характеризують людину певним чином з метою створення позитивного або негативного образу у аудиторії, напр., *His constant political and personal roiling – including bouts of drunkenness – left many in his country yearning for a traditional strongman which is what they got with Mr. Yeltsin’s handpicked successor, Vladimir Putin* [New York Times 24.04.07]. Займенникова фраза *his constant political and personal roiling* показує дії риси Бориса Єльцина, які не подобалися росіянам і зумовили прихід до влади Володимира Путіна.

Модель представлення уподобань зміщує перспективу з особи на її захоплення (*music, sport, theatre, cinema etc.*), таким чином відкриваючи нові риси її характеру (*talented, gifted, experienced etc.*), напр., *When asked to explain the source of his music, it was not talent he named, but conscience*. Іменне

словосполучення *his music* локалізує референт – музику відносно людини, яка її створює.

Модель позначення колег або суб'єктів, на які направлена діяльність людини (*colleagues, workers, coworkers, teachers, teaching stuff etc.*), відображає відношення професійної співвіднесеності, що зумовлене зв'язками, які виникають в процесі спільної діяльності, напр., *Tadijki, 35, has moved his developmentally disabled students from the shadows into the spotlight. ... Tadijki's first move was to get his students out of the modular where they had been housed and into the main school building* [The USA Today 1.11.2006., 10D]. Займенникові фрази *his developmentally disabled students, his students* акцентують увагу читача не на викладачеві, а на його студентах, тому що повідомлення розкриває аспекти навчання студентів, які мають фізичні вади.

Мікропросторова локалізаційна модель займенникових фраз презентує житло та будівлі, пов'язані з професійною діяльністю людей, відображаючи відношення особа – об'єкт. Другий компонент цієї моделі позначений такими одиницями як *house, flat, home, city, town, etc.*, напр., *The senator, Mary L.Landrieu, ...who walked her children out of her lakeside home expecting correctly, that she would never see it again...* [The New York Times 9.09.05]. У наведеному прикладі займенникова реляційна фраза *her lakeside home* акцентує увагу читача на будинкові головної героїні повідомлення. У багатьох випадках другий компонент займенникових фраз має означення, яке характеризує місце в аспекті його географічного розташування (*lakeside*) або адміністративної належності (*Texas*), напр., *President Bush spent the weekend in the warm winter sunshine at his Texas ranch* [The New York Times, 6.02.06].

Мікропросторова модель презентації місця роботи направлена на представлення установ, організацій та їх частин, де людина здійснює професійну діяльність. Другий компонент цих фраз позначений одиницями *office, company, school, hospital, hotel* тощо. Залежно від особливостей зв'язку між особою та установою вживаються різні присвійні займенники. Для акцентування відношень “людина – об'єкт”, використовуються імені фрази з присвійними займенниками *his* або *her*, напр., *Mr. Falwell died yesterday after collapsing in his office at Liberty University* [washtimes 16.05.07]. У наведеному прикладі реляційна фраза *his office* презентує робочий кабінет, розміщений в межах більшого простору, представленого університетом (*Liberty University*). При протилежній спрямованості відношень, а саме “об'єкт – людина” особа локалізується у межах певного простору за допомогою фрази з присвійним займенником *its*, напр., *The Ford Motor Company paid its new chief executive, Alan R. Mulally, \$28.18 million* [iht 6.04.07. C3]. Реляційна фраза *its new chief executive* відображає зв'язок референта з суб'єктом, представленим компанією *The Ford Motor Company* на основі професійної діяльності.

Макропросторова займенникова локалізаційна модель відображає відношення “країна – люди”. Країна може бути локалізуватися по-різному – як простір і як суб'єкт, напр., *While Italy welcomed home its triumphant World Cup champions on Monday, France awaited a full explanation of why its national team captain, Zinedine Zidane, head-butted an opponent in the chest and was*

ejected [The New York Times 11.06.06]. У наведеному фрагменті займенникові реляційні фрази *its triumphant World Cup champions, its national team captain* позначають референти, які пов'язані з відповідними суб'єктами – Італією та Францією, які в даному випадку позначають людей, народ.

На відміну від *his* та *her*, які відображають індивідуальні зв'язки референтів, пов'язаних з конкретною людиною, реляційні фрази з присвійним займенником *our* вказують на масштабні зв'язки референтів, тобто співвідносять його з великою кількістю людей, суспільством в цілому, напр., *By and large, our sons and daughters describe their friends as tall or short, funny or serious, as good students or poor athletes, but seldom as a "black guy" or a "white girl"* [latimes commentary 6.02.08]. Іменне словосполучення *our sons and daughters* узагальнює американську молодь, яка все менше реагує на расову приналежність однолітків та друзів.

Реляційні словосполучення з присвійним займенником *our* вживаються в цитатах з промов політиків або інших високопоставлених осіб держави, вказують на отожднення мовцем себе з аудиторією та акцентують увагу на головних моментах промови, напр., *"Americans may find it tempting to turn inward, and cede our claim of leadership in world affairs," Mr.Obama said. "I insist, however, that such an abandonment of our leadership is a mistake that we must not make. But while sustaining our technological edge will always be central to our national security... ; Our men and women are performing heroically around the world in some of the most difficult conditions imaginable."* У наведеному фрагменті займенникові фрази *our claim of leadership, our leadership, our technological edge, our national security, our men and women* акцентують увагу на головних ідеях промови Барака Обами про принципи зовнішньої політики, запропонованої ним у ході передвиборчої кампанії.

Отже, генетивні фрази, до складу яких входить власна назва у присвійному відмінку, виділяють другий компонент стосовно більш помітних референтів, що зумовлено сутністю власних назв, які мають над ситуативний характер. Генетивні фрази утворюють три моделі: антропоцентричну, антропоцентрично-об'єктну та локативну. Локативна модель генетивних фраз спрямована на співвіднесення з певним простором будь-яких референтів. У повідомленнях і текстових фрагментах про окремих людей антропоцентрична модель пов'язує з особами частин тіла, членів родини, предметів одягу, які є предметом повідомлення, антропоцентрично-об'єктна – дії, події, предмети. Займенникові реляційні фрази відрізняються від генетивних акцентуванням референта, позначеного іменним компонентом. Займенникові фрази в газетних текстах представлені антропоцентричними та локативними моделями. Антропоцентричні моделі мають аналогові моделі з генетивними конструкціями – це моделі позначення частин тіла та членів родини. До займенникових реляційних моделей, які не мають аналогів серед генетивних належать моделі презентації вікових характеристик, одягу, почуттів, рис характеру, уподобань, дій та суб'єктів діяльності. Локативні моделі представлені макропросторовими та мікропросторовими локалізаційними моделями.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Langacker R.W.* Grammar and Conceptualization. – Berlin: Mouton de Gruyter, 1999.
2. *Langacker R.W.* Reference-point constructions // *Cognitive Linnguistics*. – 1993. – Vol.4, №1. – P. 1-38.
3. *Rosenbach 2007*,
4. *Сыкало О.А.* Семантико-синтаксический аспект посесивности в английском языке: автореф. канд. филол. наук 10/02/04 – Минск, 2008.
5. *Метакса В.Д.* Семантико-синтаксическая характеристика притяжательных местоимений в современном английском языке: автореф. дис. на соискание научной степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 „Германские языки”/ В.Д.Метакса. – М., 1974.
6. *Назаревич Г.Я.* Присвійний детермінатив як засіб вираження суб’єктності французького речення // *Проблеми семантики слова, речення та тексту*. – 2006. – Вип.17. – С. 252-257.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. *The New York Times* 7.09.05; 9.09.05; 25.12.05; 6.02.06; 11.06.06; 16.06.06; 21.06.06; 5.07.06; 10.07.06; 24.04.07; 11.05.07; 24.06.07.
2. *The Washington Times* 16.05.07; 12.07.07.
3. *The Los Angeles Times* 23.04.07; 6.02.08.
4. *The International Herald Tribune* 10.02.06; 13.11.06; 31.01.07; 6.04.07; 29.04.07.
5. *The USA Today* 01.11.06.